

DEOSEBIRILE DINTRE DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI DREPTUL INTERN

Oleg BONTEA,

doctor în drept, conferențiar universitar UASM

În prezent există două tipuri de sisteme de drept: dreptul internațional și dreptul intern al statelor. Aceste sisteme de drept au o serie de trăsături comune. Astfel, dreptului internațional public îi sunt caracteristice trăsăturile de bază ale sistemelor naționale de drept [1, p.18-19]:

- reprezintă un sistem de norme juridice și principii ce reglementează relațiile sociale. Respectarea acestor norme este asigurată în anumite situații prin aplicarea forței;
- atât dreptul național cât și dreptul internațional posedă o structură asemănătoare: în aceste sisteme de drept există principii fundamentale, care stau la baza întregului sistem; sistemele au în componență ramuri, subramuri, instituții, norme;
- la fel ca și dreptul intern, cel internațional prevede posibilitatea aplicării de către state a forței pentru asigurarea respectării normelor internaționale. Însă această constrângere este realizată de către înseși subiecții dreptului internațional – de către state în mod individual sau colectiv, de către organizațiile internaționale, în baza acordului dintre state, precum și de către mișcările de eliberare națională.
- statele sunt creatoare atât ale normelor de drept internațional, cât și ale normelor de drept intern, și tot statele sunt cele care veghează la aplicarea lor atât în ordinea internațională, cât și în ordinea internă. Prin acceptarea de către stat, pe baza liberului acord de voință, a normelor de drept internațional, acestea devin obligatorii și urmează a fi aplicate pe întregul său teritoriu și pentru toată populația sa. Normele dreptului internațional dobândesc astfel valoare juridică egală cu aceea a normelor de drept intern al statelor.

Totodată, dreptul internațional public prezintă anumite particularități în raport cu dreptul național. Acestea se referă la: obiectul de reglementare, la modul de elaborare a normelor sale, la subiectele acestui drept, la sistemul de aplicare și sancționare a normelor sale și la izvoarele specifice acestui drept.

Deosebiri privind obiectul de reglementare

Dreptul intern reglementează relațiile sociale existente în sfera de competență a fiecărui stat concret și, de regulă, în limitele frontierelor de stat. Dreptul internațional însă reglementează relațiile sociale ce depășesc atât limitele competenței interne a statelor, cât și limitele lor teritoriale, astfel încât în calitate de obiect de reglementare a dreptului internațional sunt relațiile dintre subiectele sale.

Dreptul internațional ca un sistem deosebit de drept nu este parte a niciunui sistem de drept național și nu include

normele dreptului intern. Totodată, dreptul internațional exercită o influență decisivă asupra formării și modificării normelor de drept intern, impunând statelor obligațiunea de a-și aduce legislația națională în conformitate cu reglementările naționale la care acestea participă [2, p. 15].

Obiectul de reglementare al dreptului internațional îl formează, așa cum am menționat anterior, numai acele relații în care statele apar ca purtătoare ale puterii de stat. Celelalte relații internaționale în care statele nu apar s-au apar într-o altă ipostază decât acestea constituie obiect de reglementare al altor ramuri de drept (drept internațional privat, dreptul comerțului internațional). [3, p.28] Constituie deci, obiect de reglementare al dreptului internațional public relațiile internaționale care apar în procesul coexistenței, conlucrării și cooperării dintre state în vederea realizării unor scopuri comune. Chiar dacă uneori aceste norme se referă la aspecte privind persoanele (cetățenie, privilegii, imunități), aceste probleme sunt legate tot de raporturile dintre state, reglementarea lor făcându-se prin acte juridice de drept internațional.

Obiectul dreptului intern îl reprezintă reglementarea juridică a relațiilor sociale dintre persoanele fizice și juridice care alcătuiesc populația unui stat.

Deosebiri privind modul de elaborarea normelor

În plan intern, statul, edictând sau sancționând norme, cu excepția normelor privind propria activitate, se manifestă ca autoritate politică supremă, ce prescrie o anumită conduită persoanelor ce-i sunt subordonate. Normele de drept intern apar astfel ca o emanație a unei autorități politice centrale și ierarhice superioare destinatelor lor. În dreptul intern edictarea normelor juridice, a legilor și altor acte normative se face de organisme ce dispun de autoritate de stat și de atribuții stricte în domeniul legislativ. În orice sistem constituțional puterea legislativă se realizează în primul rând de către parlament. Legile edictate de acesta sunt obligatorii pe tot teritoriul statului și pentru toate subiectele de drept – persoane fizice și juridice – cuprinse în ordinea juridică internă a aceluși stat.

Normele dreptului internațional se formează prin acordul de voință a statelor, ca subiecte originare și principale ale dreptului internațional. Aceasta constituie fundamentul și caracteristica esențială a dreptului internațional și explică „întreaga natură juridică și socială [4,p.28]” a acestui drept. Pentru elaborarea normelor de drept internațional public nu există organe superioare statelor cu atribuții legislative. La procesul de creare a normelor dreptului internațional i-au parte aceleași state sau grupări de state care devin apoi **destinatările** normelor pe care ele le-au elaborat. În societatea internațională, funcția legislativă nu este exercitată deci de o instituție cu puteri legislative, distinctă și superioară statelor. În ordinea juridică internațională statul este, în același timp,

autor și destinatar al normei de drept. De aceea, dreptul internațional public a fost calificat de către unul dintre doctrinariii săi, ca fiind un *“drept de coordonare”* spre deosebire de dreptul intern care, în lumina acestei trăsături, a fost considerat a fi un *“drept de subordonare”* [5, p.4; 7, p.17-18].

De multe ori procesele de elaborare de către state a unor norme de drept internațional se desfășoară în cadrul unor conferințe internaționale convocate în acest scop (de exemplu: cele trei conferințe ale ONU asupra dreptului mării – din 1958, 1960, 1982; Conferința ONU asupra dreptului tratatelor – 1969). De asemenea, tot mai numeroase organizații oferă cadrul lor instituționalizat pentru procese de elaborare a unor norme de drept internațional, în domenii specifice ale cooperării pentru care aceste organizații au fost create (de exemplu, Comisia de Drept Internațional a ONU, ca și instituțiile specializate din sistemul ONU, cum ar fi: OIM, OMS, UNESCO OACI ș.a.) Elaborarea unor norme de drept internațional în asemenea foruri internaționale nu poate fi asimilată cu exercitarea funcției legislative de către parlamentele naționale.

Dreptul internațional apare, așadar, pe baza acordului de voință dintre state, prin exprimarea liberului lor consimțământ, manifestare a independenței și suveranității lor și prin respectarea deplină a egalității în drepturi. Realizarea acordului de voință a statelor, încorporat într-o categorie de norme de drept internațional, ce reglementează o anumită categorie de relații internaționale în conformitate cu interesele lor, este un proces complex și deloc simplu. În mod firesc, punctele de vedere a statelor, expresie a intereselor diferite și a suveranității lor, pot fi deosebite în ceea ce privește modul cum trebuie reglementate un grup de relații internaționale la un moment dat. Armonizarea acestor interese se realizează în procesul, uneori anevoios, al negocierilor și se concretizează în proiectul de acord care încorporează un punct de vedere comun asupra modului de reglementare [3, p.39-41].

Deosebiri privind subiectele de drept

Subiectele dreptului internațional sunt, în primul rând, statele suverane și egale în drepturi, dar și organizațiile internaționale și mișcările de eliberare națională recunoscute de state. Acestea sunt entități care își asumă drepturi și obligații pe plan internațional și care trebuie să-și regleze întreaga conduită în raport de normele edictate s-au acceptate de ele însele.

Statele sunt principalele participante în cadrul relațiilor internaționale, determinând prin comportamentul lor, evoluția vieții internaționale.

În sistemul subiectelor de drept internațional, statul constituie un subiect de drept fundamental, având această calitate în virtutea situației sale de entitate politică principală care, prin acordul de voință, creează dreptul internațional și determină statutul juridic al altor participanți la relațiile internaționale.

Personalitatea internațională a statului este o consecință directă a faptului că acesta constituie o entitate politică de sine stătătoare, care are un loc central și o însemnătate majoră în relațiile internaționale.

Temeiul politic și juridic al calității sale de subiect al dreptului internațional îl formează suveranitatea de stat care determină caracterul și sfera de manifestare a acestei calități.

Recunoașterea calității de subiect de drept internațional al organizațiilor internaționale nu constituie o excepție, deoarece personalitatea juridică a acestora, și implicit, voința lor, se constituie din și pe seama voinței statelor ce le compun. Ca atare, capacitatea de a-și asuma drepturi și obligații a **organizațiilor internaționale** este constituită pe fundamentul existenței statelor, ca urmare ale acestora și în limita conferită de acestea.

În sfârșit, existența **națiunilor și popoarelor** ca subiecte de drept internațional se fundamentează pe principiul autodeterminării popoarelor și pe faptul că acestea, într-un anumit moment al evoluției lor spre independență sau constituire într-un stat propriu, întrunesc elementele statale ce prefigurează viitorul stat și se pot exprima pe planul relațiilor internaționale asemănător sau identic statelor.

În ceea ce privește **subiectele dreptului intern**, deci entitățile cărora le sunt adresate normele juridice, acestea sunt persoanele fizice și persoanele juridice sub diversele lor forme (autoritățile publice centrale și locale, asociațiile obștești și alte organizații).

În literatura de specialitate se discută referitor la recunoașterea calității de subiect de drept internațional omeniilor în ansamblul său, persoanelor fizice și altor entități. În virtutea actualelor reglementări internaționale, persoanele fizice și juridice – subiecte ale ordinii juridice interne, nu sunt recunoscute ca subiecte ale dreptului internațional.

Deosebiri privind izvoarele dreptului internațional

Dacă în dreptul intern principalele izvoare sunt legea și actul normativ subordonat legii (în unele sisteme de drept – precedentul judiciar), atunci în dreptul internațional principalele izvoare sunt tratatele internaționale și cutuma.

Deosebiri privind sistemul de aplicare și sancționare a normelor

Deosebiri privind sistemul de aplicare și sancționare a normelor constituie un alt domeniu în care normele de drept internațional se deosebesc de cele de drept intern.

În ordinea juridică internațională nu există, în general, autorități ale administrației publice care să aplice normele de drept și să urmărească executarea lor așa cum există în cadrul statelor. De regulă, aplicarea normelor de drept internațional se face de către organele specializate ale statelor, statele fiind obligate de dreptul internațional, cu caracter de principiu, să respecte tratatele internaționale și celelalte norme ale dreptului internațional (pacta sunt servanda).

În dreptul internațional nu există de asemenea un sistem structural de instanțe judecătorești cu competență generală și obligatorie care să aplice sancțiuni atunci când normele juridice sunt încălcate.

Este adevărat că și în dreptul internațional există posibilitatea de a se recurge la anumite organisme de tip jurisdicțional, dar funcționarea acestora este marcată de o serie de trăsături specifice, dintre care cea mai importantă constă tocmai în **caracterul lor facultativ**. Procedura în

fața unor asemenea instanțe nu poate fi declanșată decât cu acordul expres al fiecăruia din statele implicate.

Deși sistemele de asigurare a aplicării dreptului internațional nu sunt tot atât de bine structurate și ierarhizate ca în dreptul intern, nu se poate afirma că normele dreptului internațional nu se aplică.

Realizarea în planul relațiilor internaționale a prevederilor tratatelor și a celorlalte norme ale relațiilor juridice dintre state se asigură, în primul rând, prin garanția statelor înseși care le-au edictat sau care le-au acceptat și care s-au angajat să le respecte și să le pună în aplicare.

Cât privește faptul că o mare parte a normelor de drept internațional nu prevăd și sancțiuni, aceasta nu este specific numai normelor dreptului internațional, ci și unor ramuri de drept intern, cum ar fi dreptul constituțional, „sancțiunea nefiind un element esențial pentru existența și aplicarea dreptului” [6, p.102-103]

De astfel, după cum se va vedea, dreptul internațional nu este lipsit nici de sancțiuni, a căror paletă este destul de diversificată, de natură politică, juridică, civilă sau penală sau de natură morală, implicând în caz extrem și folosirea forței armate împotriva acelor state care lezează în mod grav, principiile și normele de drept internațional a căror aplicare este esențială pentru existența însăși a statelor, pentru suveranitatea și independența lor [7, p.18-19].

În ceea ce privește sancțiunile care se aplică pentru asigurarea respectării sau restabilirii normelor și principiilor dreptului internațional, acestea le putem clasifica în două categorii: sancțiuni cu folosirea forței armate și sancțiuni fără folosirea forței armate.

a) Sancțiuni cu folosirea forței armate. Carta ONU instituie în capitolul VII, art.42 un sistem de sancțiuni colective împotriva amenințării contra păcii, violării păcii, a actelor de agresiune [8]. Constatarea și aplicarea sancțiunilor sunt încredințate ONU, respectiv Consiliului de Securitate, care are răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale.

Carta recunoaște în art. 51 dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă împotriva unui atac armat până când Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. Întrucât un atac armat constituie folosire ilegală a forței, exercițiul dreptului de autoapărare apare ca o reacție la un asemenea act, deci are caracter de sancțiune. Este singurul caz în care statele au voie să recurgă la forța armată ca formă de autoajutor și aceasta în limitele prevăzute de Cartă.

b) Sancțiuni fără folosirea forței armate. Normele dreptului internațional prevăd totodată o gamă largă de sancțiuni fără folosirea forței armate, care pot fi aplicate în mod colectiv sau individual de către state. Dintre aceste sancțiuni menționăm:

- Consiliul de Securitate, conform art. 41 din Carta ONU poate lua măsura întreruperii totale sau parțiale a relațiilor economice, a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, ruperea relațiilor diplomatice;

- Nulitatea unor tratate încheiate sub imperiul forței sau amenințării cu forța ori, care încalcă norme imperative de drept internațional sau încetarea efectelor unui tratat pentru încălcarea gravă a prevederilor sale de către cealaltă parte;

- Nerecunoașterea sau considerarea ca nule sau inoperante a actelor ce încalcă dreptul internațional, cum sunt: ocuparea sau dobândirea cu folosirea forței armate a unui teritoriu, privarea popoarelor de dreptul lor la auto-determinare;

- Suspendarea sau chiar excluderea din organizații internaționale;

- Sancțiuni cu caracter economic;

- Pedepse penale aplicate celor vinovați de crime contra păcii, crime contra umanității și crime de război.

În afară de acestea, trebuie menționat faptul că responsabilitatea internațională, deși are, în esență, ca obiect de a asigura repararea daunelor cauzate statelor, implică, totodată, aplicarea de sancțiuni.

Locul în general limitat al sancțiunilor proprii în dreptul internațional este în parte compensat prin practica contramăsurilor, adică inițiative luate de state reacționând la acțiuni ilicite al altor state, în această categorie intrând embargoul aplicat de state fie direct fie cu acordul Consiliului de Securitate al ONU [9].

Se poate menționa în acest context și contribuția adusă la executarea normelor dreptului internațional de organizațiile internaționale, de justiția internațională etc.

Trebuie de subliniat însă că în fapt, majoritatea normelor dreptului internațional sunt aduse la îndeplinire datorită interesului reciproc al statelor de a coopera în diferite domenii, obiectivele cooperării neputându-se realiza fără executarea a ceea ce s-a convenit de comun acord.

Încadrarea dreptului internațional în conceptul general de „drept”.

În literatura de specialitate, pornind de la particularitatea dreptului internațional de a nu avea un organ internațional cu atribuții legislative și executive, avându-se în vedere și trăsăturile specifice sancțiunilor în dreptul internațional și mai ales procedura de recurgere la forță a generat opinii care au căutat să sublinieze „imperfecțiunile” și „slăbiciunile” dreptului internațional, fie să conteste caracterul său juridic. Alți autori subliniază caracterul „primitiv” [10, p.21-22] al dreptului internațional sau recurg la calificarea lui ca un „cvasidrept”, considerându-l „imperfect” sau „slab”. În doctrină s-a mai susținut că sub denumirea de drept internațional sunt exprimate, de fapt, doar cerințele unei „morale internaționale”.

Asemenea aserțiuni sunt formulate, în principal, pentru că normele dreptului internațional nu pot fi impuse prin măsuri de constrângere de tipul celor din ordinea juridică internă. S-a invocat de asemenea și faptul că sancțiunile colective prevăzute de Carta ONU nu au fost puse în aplicare și s-a considerat că aceasta ar fi consecința procedurii de vot din consiliul de Securitate, care în această privință reclamă unanimitatea membrilor săi permanenți. Pentru prima dată o asemenea unanimitate s-a întrunit în legătură cu războiul din Golf împotriva Irakului spre al determina să se retragă din Kuveitul pe care l-a ocupat în august 1990. De asemenea, unanimitatea membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU s-a întrunit și în 1992 pentru a decide intervenția pe motive umanitare în Somalia.

Din această situație ar rezulta că dreptul internațional

nu este lipsit de sancțiune și nu este nici imperfect, dar că sancțiunea intră în acțiune atunci când interesele statelor converg spre un scop comun. Acest scop ar trebui să servească pacea și securitatea tuturor statelor și popoarelor și să fie străin de apariția sau menținerea în scena politică a unor interese strategice de dominație, supremație ori legate de politica sferelor de influență ori a unei poziții dominante în economia mondială [11, p.55-56].

Desigur că în procesul de aplicare a normelor de drept internațional, mijloacele de constrângere pentru impunerea acestora nu sunt identice cu cele din dreptul intern. Dar funcția principală a dreptului internațional, ca și a dreptului intern este aceea de a prescrie reguli de conduită, absolut necesare funcționării ordonate a unei anumite societăți, internă sau internațională. În cazul dreptului internațional, aceste reguli sunt elaborate de state ca entități sociale competente în acest domeniu. Caracterul obligatoriu al regulilor dreptului internațional este acceptat de entitățile care le-au elaborat. Ceea ce deosebește în general dreptul internațional de dreptul intern sunt doar modalitățile prin care se realizează elaborarea și aducerea la îndeplinire a normelor [5, p.6].

În societatea internațională contemporană se poate observa că numărul normelor de drept internațional respectate depășește, de fapt, cu mult pe acela al normelor încălcate. În ceea ce privește modalitățile de constrângere, am văzut că într-adevăr, dreptul internațional nu dispune de organe de execuție și de jurisdicție structurate într-un „sistem juridic vertical”. Dar chiar dacă nu toate încălcările sunt sancționate, de altfel și în dreptul intern suntem departe de o asemenea „perfectiune” a sistemului, însă aceasta nu înseamnă că o anumită constrângere nu există în planul societății internaționale și că sancțiunile sunt total inexistente. Numai că, între subiecte suverane și egale din punct de vedere juridic, constrângerea se realizează prin modalități diferite, într-un sistem juridic structurat pe orizontală.

Referințe bibliografice:

1. *Drept internațional public*, red.coord. A.BURIAN, ed.III., Chișinău, 2009.
2. BALAN O., SERBENCO E., *Drept internațional public*, vol.I, Chișinău, 2001.
3. ANDRONOVICI C., *Drept internațional public*, Iași: Editura GRAPHIX, 1996.
4. MOCA Gh., *Drept internațional*, București: Editura Politică, 1983.
5. MIGA-BEȘTELIU R., *Drept internațional, introducerea în dreptul internațional*, Editura ALL, București, 1998.
6. POPA N., *Teoria generală a dreptului*, București, 1992.
7. CREȚU V., *Drept internațional public*, București: Editura Fundației “România de mâine”, 1999, p. 13.
8. *Art. 42 din Carta ONU* prevede dreptul Consiliului de Securitate de a întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o considera necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale. Aceasta acțiune poate cuprinde demonstrații, măsuri de blocada și alte operațiuni executate de forțe aeriene, maritime sau terestre ale Membrilor Națiunilor Unite.
9. De exemplu, blocarea de către SUA a bunurilor iraniene în urma luării ca ostatică a personalului lor diplomatic din ambasada din Teheran (1979-1980); embargoul pe cereale împotriva URSS ca urmare a intervenției acesteia în Afganistan; embargoul tehnologic și retragerea clauzei națiunii celei mai favorizate în urma măsurilor de represiune în Polonia (1981); embargoul decis de Consiliul de Securitate al ONU contra Serbiei (1992-1993) ș.a.
10. GUGGENHEIM P., *Traité de droit international public*, Deuxième édition revue et augmentée, Genève, Georg&Cie SA, Tome I, 1967.
11. POPESCU D., NĂSTASE A., *Drept internațional public, Ediție revăzută și adăugită*, București: Casa de editură și presă “Șansa” - SRL, 1997.